

**THE REFLECTIONS OF VOCABULARY
PRESENCE TO STUDENTS' ACTIVITIES IN
TURKISH LANGUAGE CORSE BOOK**

Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının

Öğrenci Etkinliklerine Yansıması¹

Sedat MADEN², Aslı MADEN³ & Recep DEMİR⁴

Abstract

In develop vocabulary the most frequently used source is the Turkish course books. Therefore, a activities in the workbooks and vocabulary in the coursebooks must support each other. Based on this idea in research, it is aimed to how much reflect the effects of vocabulary presence in secondary Turkish course books to the activities in workbooks. For this aim, was used document examination technichs in reearch accordance to qualitative research approach. The sample of the research, the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish workbooks were created by theme of Atatürk. The research data were collected from the books of the students in a secondary school in Gümüşhane province. Findings related to the presence of vocabulary were analyzed with the Cibakaya 2.0 program and presented in tables. As a result, it was determined that there was a gradual increase in grade 5, 6, and 8 by grade level, but a change in the opposite direction of what was expected in the 7th grade book.

Keywords: *Presence of vocabulary, teaching vocabulary, Turkish teaching, course and workbooks.*

Özet

Söz varlığını geliştirmede en fazla kullanılan kaynak Türkçe ders kitaplarıdır. Bu nedenle, ders kitaplarındaki söz varlığı ile çalışma kitaplarındaki etkinlikler birbirlerini desteklemelidir. Bu düşünceden hareketle araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının çalışma kitaplarındaki etkinliklere ne ölçüde yansıdığı belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının Atatürkçülük teması oluşturmuştur. Araştırma verileri, Gümüşhane ilinde bir ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin kitapları üzerinden toplanmıştır. Söz varlığı ile ilgili bulgular Cibakaya 2.0 programı ile analiz edilip, tablolar hâlinde sunulmuştur. Sonuç olarak, sınıf seviyesine göre dengeli biçimde 5, 6 ve 8. sınıflarda kademeli bir artışın yaşandığı ancak 7. sınıf kitabında beklenenin aksi yönde bir değişim olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Söz varlığı, sözcük öğretimi, Türkçe öğretimi, ders ve çalışma kitapları.*

¹ Çalışma, 13-15 Ekim 2016 tarihleri arasında Recep Tayyip Erdoğan Ü. ile Çanakkale Onsekiz Mart Ü. işbirliğiyle Rize'de gerçekleşmiş olan VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş hâlidir.

² Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, e-posta: sedd52@gmail.com

³ Öğretmen, Giresun Üniversitesi, e-posta: asmaden25@gmail.com

⁴ Öğretmen, MEB, e-posta: receptemir90@hotmail.com

Giriş

İnsanların haberleşme ve paylaşma ihtiyacı için en etkili araç dildir. Haberleşme ve diğer paylaşım işlevlerinin yanında dil; bilgi, duygu düşünce ve isteklerin ses şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallar yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir (Korkmaz, 1992: 43). Bu yönüyle dil bir kültürün sürekliliğinin sağlanması ve geçmişten gelen birikimin zenginleştirilerek gelecek nesillere aktarılması amacıyla görev üstlenen sosyal bir olgudur. Bu durumda, temel amacı kültürün korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması ve böylece medeniyetin gelişiminin sağlanması olan eğitimin de ana materyallerinden birinin dil olması kaçınılmaz görünmektedir. Ana dili ise ilk önce anneden, sonra yakın aile çevresinden, sonra da ilişkide bulunulan çevrelerde öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin topluma en kuvvetli bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 1975) ve verimli bir eğitimin inşa edildiği ana malzemelerden biridir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından 2000 yılından itibaren başlatılan dünyanın en kapsamlı eğitim araştırması niteliğinde olan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) uygulaması son araştırma sonuçlarına göre okuma (okuduğunu anlama, kullanma ve yansıma) becerilerinin genel değerlendirilmesinde Türkiye'nin 72 ülke arasında 50. sırada yer alması düşündürücüdür. Yine matematik okuryazarlığında 49 ve fen okuryazarlığında 54. sıralarda kendine yer bulan Türkiye'nin bu 3 beceri alanındaki puan ortalamalarının OECD ortalamasının altında olduğu görülmektedir (MEB, 2015). Sorunun temelinde pek çok bağımsız/bağımlı değişkenin yattığını söylemek zor olmamakla birlikte sorunun çözümünde dil kaynaklı değişkenlerin irdelenmesi hayli önemli görülmektedir.

Öğrenmenin oluşması, etkili bir iletişimin varlığına, etkili bir iletişimin varlığı ise öğretim dilini etkili biçimde kullanmaya bağlıdır (Tekin, 1980: 21). Ülkemizde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin düzenleyicisi ve uygulayıcısı konumundaki Millî Eğitim Bakanlığı da bu bilinçle hareket ederek ana dili eğitimine özenle yaklaşmakta, son dönemlerde öğretim programındaki bir dizi değişiklik ile birlikte ders kitaplarında da önemli değişiklikler yaparak ana dili eğitiminde var olan eksiklikleri gidermeyi ve ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesini hedeflemektedir.

Eğitimin ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda belirlenmiş öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitapları, diğer derslerde olduğu gibi Türkçe dersinde de kazanımlara ulaşmak için kullanılan ana materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Türkçe programında yer alan kazanımların öğrencilerin temel dil becerilerini ve ana dili kullanımını geliştirmeyi hedefleyen ders kitaplarının ve ders kitaplarının temel yapı taşı olan metinlerin önemi inkâr edilemez.

Eğitim, ana dili eğitimi, Türkçe dersi ve ders kitabındaki metinler arasındaki bu bağlantı düşünüldüğünde, söz konusu metinleri çeşitli yönlerden incelemenin gerekliliği anlaşılmakta, metinlere yönelik yapılacak çalışmalarda da *söz varlığının* irdelenmesi öncelikli konulardan biri olarak kabul edilmektedir. Ders kitaplarında irdelenmesi gereken önemli bir yön de örnek metinlerin ve diğer unsurların söz varlığıdır.

Söz varlığı kavramı yalnızca, bir dilin sözcüklerini değil, o dilin söz havuzunda yer alan deyimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış sözleri, atasözlerini, terimleri ve çeşitli anlatım kalıplarını kapsayan üst kümeyi göstermektedir (Aksan, 2004). Kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük dağarcığı, sözcük serveti terimlerinin birbirlerinin yerlerini kolaylıkla doldururken söz varlığı kavramının bunlardan biriyle karşılanması

zordur (Kurudayıoğlu, 2005: 9). Bu bakımdan söz varlığı kavramının içeriği ve sınırları dikkatle ele alınmalıdır.

Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı

Türk Dil Kurumu, söz varlığını “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler” (TDK, 2011) ifadeleriyle tanımlarken alanda çalışmış pek çok araştırmacı söz varlığı, sözcük dağarcığı, kelime hazinesi, söz dağarcığı gibi kavramlara farklı bakış açılarıyla yaklaşmış, onları zaman zaman aynılaştırmış zaman zaman ise diğerlerinden ayrılan noktalarıyla özelleştirmiştir. Zeynep Korkmaz (1992:100), söz varlığı kavramını kelime hazinesi madde başına yönlendirerek; “bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı” ifadeleriyle tanımlar. Doğan Aksan (2000) ise bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünün anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.

Baş (2010:140), söz varlığını üst küme olarak kabul etmiş ve “Kelime hazinesi, söz varlığının bir unsuru hatta en zengin unsurudur. Kelimenin biçimsel özelliğinden yaklaşılabilecek olursa, kelime hazinesi söz varlığına göre daha matematiksel hatta geometrik bir kavramdır diyebiliriz. Söz varlığı, bu geometrik şekli açar ve söz yerindeyse geometrik şekiller kümesi kurar.” ifadeleriyle kavramlar arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Söz dağarcığı ise Türk Dil Kurumu (2011) tarafından “bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, söz varlığı, vokabüler, kelime hazinesi” olarak tanımlanırken Vardar (2002:182) tarafından (Alm. *Wortschatz*, Fr. *Vocabulaire*, İng. *Vocabulary*) “bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü” şeklinde tanımlanmıştır.

Beyreli, Çetindağ ve Celepoğlu (2005: 148) yine söz varlığını üst kavram olarak ele alma yoluna giderek sözcük dağarcığını onun alt kümelerinden biri olarak kabul etmiştir. “Çok genel bir bakışla dillerin sahip olduğu sözcüklerin tümüne söz varlığı diyoruz. Bu bağlamda sözcük dağarcığına da bir tür kişisel söz varlığı demek yanlış olmayacaktır” (Beyreli ve diğ. 2005: 148).

Aksan (2004) söz varlığını sadece birtakım seslerin bir araya gelmesiyle oluşturulan dil bilimsel göstergeler topluluğu olarak görmeyi uygun bulmamış; onun bir toplumun kavramlar dünyasının göstergesi, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı ve dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Söz varlığı, bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği gibi pek çok konuda fikir vericidir. Bir anlamda dilin söz varlığı, dünyayı o dilin penceresinden görmeye olanak sağlar. Dahası, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutar, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtır, hangi dillerin, hangi kültürlerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini gösterir (Aksan, 2000). Bu anlamda söz varlığı pek çok farklı bilim koluna kaynaklık edebilecek zengin bir hazine olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hemfikir olduğu üzere değişik katmanlardan oluşan söz varlığı denince akla sadece dile ait kelimeler bütünü gelmemeli dilin iletişimi besleyen diğer katmanları da göz önünde bulundurmalıdır. Söz varlığı içinde yer alan bütün unsurlar, hem birbirleriyle hem de dilin diğer katmanlarıyla sıkı ilişki içindedir. Bu bilgiler ışığında Türkçe ders

kitaplarındaki Atatürkçülük teması metinleri üzerinde yapılan bu çalışmada, söz varlığı “bir dilin, sözlerinin bütünü” olarak kabul edilmiştir.

Söz Varlığının Önemi ve Geliştirilmesi

Bir dilin söz varlığını meydana getiren unsurlar, o dili konuşan toplumun maddi ve manevi kültürü, hayatı algılayış biçimi, tarihi akış içindeki seyri ve birçok değer izlerini taşır. Ait olduğu toplumun maddi ve manevi kültürünü iyi tanıyan, onu daha yukarılara taşıma becerisine erişmiş nesiller düşünce dünyasını ve iletişim becerilerini geliştirmiş bireylerden meydana gelecektir. Bu bağlamda hem toplumsal hem de bireysel boyutta sahip olunan söz varlığının gelişimi göz ardı edilmemelidir.

Kaplan (1986), dilin sahip olduğu kelimelerin onu konuşan milletin dünya görüşünün sınırlarını çizdiğini söyler. Çünkü insanoğlu, bildiği ve dikkat ettiği varlıklara, duygu ve düşüncelere ad koyar; bilmediklerinin dilde adları da yoktur. Farklı kültürlerle, medeniyetlere ait diller kelime kadrosu bakımından da taşıdıkları farklılıklar ölçüsünde uzaklaşırlar. Kaplan, kültür ve kelime kadrosu arasındaki bu ilişkiyi bir örnekle açıklar: “Arapça’da devenin renk nüanslarını anlatan yüze yakın kelime varmış. Bunun sebebi, devenin Arapların hayatlarında önemli bir yer tutmasıdır. Biz devenin rengi ile ilgili tek bir kelime biliriz: Devetüyü rengi. Bu gösterir ki, biz deve ile haşır neşir olmamış bir milletiz.” (Kaplan, 1986: 140).

Toplumların sahip oldukları maddi ve manevi zenginlikler ve yadigarlar içinde varlığı ve değeri ile diğerlerini en fazla etkileyen öge dildir. Bu nedenle toplumların dilinin sözcük, işleyiş ve anlatım vb. üstünlükleri diğer alanlarda gelişmelerine katkı sunar. Söz varlığının gücünü fark eden ve zenginleştiren millet, taşıdığı bu mirasın içinde kendi geleceğini koruyacaktır. Bir toplumun kavramlar dünyası onun dünyaya bakış açısının da bir ölçütüdür. Bu bakımdan söz varlığının millette oluşturduğu var olma gücü, binlerce yıllık kültür birikimini de peşinde getirir. Bir millete ait her fert bu birikimle yoğrulur ancak bununla yetinmez. Birikimine birikim katar, varlığını zaman zaman bu değerler yönünde farklılaştırır (Baş, 2010a: 138).

Kişinin söz hazinesinin zenginliği, kavram dünyasının zenginliğinin ve bilgi birikiminin göstergelerinden biridir. Çeşitli konuları öğrenmeye ilgisi olanların sözcük öğrenmeye de ilgi duydukları belirlenmiştir. Bilgi edinmenin temel yollarından olan dinleme ve okuma eylemlerinin sonunda hedef içeriğin anlaşılması sözcükleri ses, yazım ve anlam yönlerinden iyi tanımakla gerçekleşir (Göğüş, 1978: 360).

Sever (2004:15), etkili bir öğrenme sürecinin ancak gelişmiş bir okuma becerisi ve zengin bir söz hazinesiyle mümkün olacağını belirtir. Bu anlamda okullardaki öğretim - öğrenme sürecinde yazılı materyallerden yararlanma önemli bir yer tutar. Okuma, gözlem ve düşünce gücü ile birleşince sözlü ve yazılı anlatım da güç kazanır. Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini tam ve doğru olarak anlaması; anladıklarını, düşünüp tasarladıklarını söz ve yazı ile etkili biçimde anlatması, büyük ölçüde sözcük dağarcıklarının zenginliğine, bu dağarcığın zenginliği de okuma çabasına bağlanabilir. Öğrenmenin, özellikle sınıf öğretiminde büyük oranda okumaya bağlı oluşu söz dağarcığı öğrenme ilişkisini etkili kılmaktadır. Okuma sözcük dağarcığını geliştirirken aynı zamanda öğrenmenin gerçekleşebilmesi için de gerekli olan anlam dünyasını oluşturmaktadır.

Söz varlığı - Sıklık ilişkisi

Bir dilin kelime hazinesi ne derece zengin olursa olsun günlük dilde kullanılan kelimeler birkaç binle sınırlıdır (Aksan, 2000: 19). Dilde en çok kullanılan sözcüklerin

belirlenmesini sağlayan sözcük sıklığı çalışmaları, hem ana dili eğitimi açısından hem de yabancılar dil öğretimi açısından, son derece önemlidir. Okumaya yeni başlayan, ilkokulun ilk sınıflarındaki öğrencilere ya da bir yabancı dili öğrenmeye başlayanlara ilk aşamada öğretilmesi gereken sözcüklerin hangileri olduğu, dilin sözcüklerinin hangi sıraya göre tanıtılması gerektiği belirlenirken değişik ihtiyaçları karşılayan ana dili ve yabancı dil sözlükleri hazırlanırken dildeki öğelerin sıklıklarının bilinmesi gerekmektedir. Bu noktada belli metinlere dayanılarak, oldukça geniş tutulan bu metinlerde hangi sözcüklerin daha yüksek sayıda geçtiği saptanması yoluyla elde edilen sıklık dizgeleri özellikle dilbilimci ve eğitim bilimcilerin yararlandıkları öncelikli kaynaklardır (Aksan, 2000: 20). Türkçe metinler üzerine oluşturulan çeşitli sıklık dizgeleri bulunsa da henüz sözlü ve yazılı ürünlere dair genelleme yapılabilecek çalışmalar yeterli değildir.

Ana Dili Öğretiminde Söz Varlığı

Ana dili ve yabancı dil öğretimi insan anatomisi ve pedagojisine yönelik yeni gelişmeler ile bilimsel tespitlerden hareketle sürekli gelişmektedir. Buna koşut olarak küreselleşme ile farklı dil ve kültürlerin tanınması ve öğrenilmesi ihtiyacı ile toplumların ekonomi, turizm ve eğitim gibi alanlarda rekabetleri de dil öğretimi alanına olan ilgiyi yoğunlaştırmaktadır. Dilin sesbilimsel ve biçimbilimsel-sözdizimsel kesimlerinde olduğu gibi sözlüksel boyutunda da yeni yöntemlerin öngördüğü aşamalı öğretim, özellikle ilk düzeylere ilişkin uygulamalarda çok başarılı sonuçlar vermiştir. Yaygın Batı dilleriyle ilgili çalışmalarda sıklık ve durumsallık kavramları, sözlüksel birimlerin, geniş kapsamlı araştırma ve taramalarla belirlenerek önemlerine göre sıralanmalarını ve en sık rastlanan, nitelikli birimlerin öğrencilere öncelikle öğretilmesini sağlamıştır. Batı dillerinde yaygın olarak yapılan çalışmalarda sıklık kavramı, sözlüksel birimlerin, geniş kapsamlı soruşturma ve taramalarla belirlenerek bildirişimsel önemlerine göre sıralanmalarını ve en sık rastlanan birimlerin öğrencilere öncelikle öğretilmesini sağlamıştır (Vardar, 1983: 3-7).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1985 yılında yayınlanan *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi* adlı kitapta, kişisel kelime serveti ile ilgili “Bir insan ortalama olarak 1000-3000 kelime kullanarak konuşur. Eğitim seviyesi yükseldikçe kullanılan kelime sayısı da artar. Kültürlü bir kişi 20 bin ile 25 bin kelime kullanarak konuşabilir; bu sayıyı 40 bine kadar yükseltenler de bulunmaktadır. Anlaşılacağı üzere kişinin hayatı boyunca kullandığı (kazandığı) kelime sayısı kelime hazinesi olarak değerlendirilmektedir.” şeklinde genel açıklamalar görülmektedir. Ancak kitapta söz konusu verilerin geçerliliğine, ne tür bir araştırma ve değerlendirme sonucu ortaya koyulduğuna dair bilgi verilmemiş olması dikkat çekicidir (Demir, 2006). Son dönemlerde (23-24 Ekim 2015) Millî Eğitim Bakanlığının himayesinde gerçekleşen *Söz Varlığını Tespit ve Geliştirme Çalıştayı* ve sonucunda Bakanlığın süreli yayın organı olan dergide (2016/45(210) özel sayının çıkartılması kayda değer gelişmelerdendir.

Batılı ülkelerde söz varlığı alanıyla ilgili eğitimin çeşitli kademelerine yönelik belirlenmiş daha somut, gerçekçi hedefler ve verilerle karşılaşılmaktadır. Örneğin “İngilizler ve Almanlar, okul öncesi çocuklarına 2000 kelime, 7-12 yaş grubundaki çocuklarına en az 5000 kelime öğretmeyi hedeflemektedirler. Bir insanın günlük hayatında azami 3000 kelime kullandığını, kültürlü bir insanın kelime dağarcığında yaklaşık olarak 22000-27000 kelime bulundurmasının, kullanmasının gerektiğini, kendini yetiştirmiş bir insanın ise 40000 kelime bilmesi gerektiğini tespit etmişler ve eğitimde hedef göstermişlerdir.” (Karakuş, 2000: 128). Ülkemizde ise temel eğitimdeki bir öğrenciden birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan süre içerisinde 3000 kelimeyi yazılı dilde tanınması beklenmektedir. Yapılan çalışmalarda dokuz yaşına gelmiş bir öğrencinin konuşma ve dinlemede 10.000 kelimeyi kullanabilmekte olduğu ancak bu 10.000

kelimeyi yazılı dilde kullanmasını henüz mümkün olmadığı görülmüştür (Akyol, 2007: 151).

Eğitim öğretimin farklı kademelerindeki öğrencilere yönelik somut söz varlığı hedefleri koyulmaması önemli bir eksikliklerdir. Çünkü söz varlığı; bireyin kavram dünyasını, algılama gücünü ve yaratıcı düşünmesini besleyecek ve geliştirecek en önemli kaynaklardan biridir. Söz varlığının zayıf kaldığı bir durumda öğrencinin diğer alanlardaki başarısı olumsuz etkileyecek, akademik başarısı hayli düşecektir. Nitekim farklı bilişsel alanlardaki (Türkçe, Fen, Matematik) okuryazarlık seviyelerine yönelik yapılan uluslararası araştırmalar (PISA) öğrencilerimizin bu alanlarda gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olduğunu göstermektedir.

Araştırmalar, kişisel söz varlığı bakımından gelişmekte olan bazı ülkelerden bile geride olduğumuzu gösterirken bu alanda yapılacak çalışmaların daha nesnel ve somut veriler üzerinden yürütülmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır. En kısa zamanda çocuklarımızın ve gençlerimizin içinde buldukları yaş grubu, eğitim düzeyi, sosyokültürel ortam ve çağın gerekleri dikkate alınarak her grup için ayrı “temel söz varlığı” tespit edilmeli, bu hedefler açık ve net olarak programlara konulmalıdır. Ders materyalleri ve sözlükler, kelime ve kavram sayıları bakımından programdaki hedeflerle uyumlu olmalıdır (Demir, 2006). İnsanlar yaş, cinsiyet, ihtiyaç, ilgi, eğitim, kültür ve çevre gibi değişkenlere göre söz dağarcıklarındaki sözcüklerin bazılarını diğerlerinden fazla kullanırlar. Bir dildeki kelimeler veya diğer söz varlığı unsurları ne kadar çok olursa olsun, insanlar bunların ne kadarını bilirse bilsin günlük konuşmada kullanılan kelime sayısının sanıldığından çok daha az-en çok birkaç bin- olduğu görülmektedir. Kullanılan kelime ve diğer söz varlığı unsurlarının sayısında eğitim düzeyi, yaş, kültür seviyesi, içinde bulunulan ortam, okuma alışkanlığı ve kişisel yetenekler gibi pek çok değişken etkilidir. Yapılan bazı incelemelerde kimi ünlü yazarların bile kelime hazinelerinin 5.000 dolayında olduğu gözlemlenmiştir. Bir dilin en çok kullanılan unsurlardan oluşan temel söz varlığının 2.000 civarında olduğu genellikle benimsenen görüşdür (Aksan, 2000: 19-20).

Kelime sıklığı çalışmaları gerek eğitimsel gerek dil bilimsel olarak 1900’lü yılların başından beri yapılmaktadır. Sıklık çalışmalarının temel esası yazılı veya sözlü bir materyaldeki bazı kelimelerin/sözlerin kullanım sıklıklarını ortaya çıkarmak ve kullanılan dili betimlemeye çalışmaktır. Her dilde kimi sözcükler/sözler diğer öğelerden çok daha sık kullanılır. Dildeki söz varlığı unsurlarının yazıda ve konuşmada aynı oranda kullanılmadığını gözlemleyen, kimi öğelerin diğerlerine oranla daha sık kullanıldığını bilincine varan araştırmacılar, birçok dilde sözlüksel sıklık dizelgeleri oluşturmuşlardır. Bu çalışmalar özellikle dil öğretimi konusunda yararlı olmuş ve yeni yöntemlerin geliştirilmesini sağlamıştır (Öztoğat, 1978: 129-133). Konuyla ilgili araştırmalardan hareketle, ülkemizde hemen her düzeydeki öğrencilerimizin gelişmiş ülkelere göre söz varlığı açısından önemli eksiklikler göstermesi, ana dili öğretimi açısından başarılı olunamadığını da ortaya koymaktadır. Dil eğitiminde öğretilecek hedef kelimelerin belirlenmesinde esas alınan sıklık çalışmalarının önemini Aksan (2000: 20) şöyle açıklamaktadır: “Okumaya yeni başlayan ilkokulun ilk sınıflarındaki öğrencilere ya da bir yabancı dili öğrenmeye başlayanlara ilk aşamada öğretilmesi gereken sözcüklerin hangileri olduğu, dilin sözcüklerinin hangi sıraya göre tanıtılması gerektiği saptanırken, değişik gereksinimleri karşılayan ana dil ve yabancı dil sözlükleri hazırlanırken dildeki öğelerin sıklıklarının bilinmesi gerekmektedir.”

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda kişisel söz varlığı ile ilgili çeşitli amaç ve kazanımlar bulundurulsa da belirli yaş gruplarına kelime, atasözü veya deyim gibi farklı söz varlığı unsurlarından yaklaşık olarak kaç tanesinin ne seviyede kazandırılacağına dair somut hedefler belirlenmemiştir. Bu durum söz varlığını zenginleştirmeye dair

öğretim etkinliklerinin bir hedeften yoksun olduğunu ve Batılı ülkelerin ciddiyetle hazırladığı düzeye uygun kelime listelerinin henüz ülkemizde bulunmadığını gözler önüne sermektedir.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilere yönelik hedeflenen kazanımları 11 madde hâlinde sıralamış ve 6. maddede “okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri...”(MEB, 2006) ifadeleriyle söz varlığını geliştirmeye yönelik amacını açıkça belirtmiştir. Bu doğrultuda söz varlığını geliştirme amacı hem *dinleme/izleme, okuma, konuşma* gibi temel öğrenme alanlarının açıklamalarında vurgulanmış hem de örnek kazanım/etkinlik tablolarındaki bu amaca yönelik açıklamalarda kendisine yer bulmuştur.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programında da söz varlığını geliştirme, genel amaçlar içerisinde “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak” (MEB, 2015) şeklinde yer almıştır. Okuma öğrenme alanında yer alan 1. sınıftan 8. sınıfa kadar *Söz Varlığı* kazanımları ile bu amacın gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Her iki öğretim programında da öğrencilere kazandırılacak örnek bir kelime listesi yer almamakta, ancak anlam, yapı ve tür özellikleri gibi dil bilimsel ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Yine Türkçe öğretim programlarında sözcük öğretiminde görsel, resimli sözlük, atasözü ve deyimler sözlüğü, kelime haritası, kart gibi materyallerden yararlanılması, kelimelerin yazım kuralları, kelimelerin kavram alanına giren diğer sözcüklerden de bahsedilmesi tavsiye edilmektedir.

Günlük konuşma dilinde en çok kullanılan sözcükler, genellikle sözcük sıklığı çalışmalarında sıklığı en yüksek çıkan sözcüklerdir. Aksan'ın Kühn'den aktardığına göre, sıklık sayımlarıyla elde edilen dizgelerde ilk sırayı alan 1000 sözcükle normal metinlerin % 80'inden fazlasının anlaşılacağını bildirilmektedir (Aksan, 2000). Pierce'nin Türkiye Türkçesi üzerine yaptığı çalışmaya da değinen Aksan, konuşulan ve yazılan Türkçe ile ilgili şu verileri aktarır:

Tablo 1.

Konuşulan Türkçe		Yazılan Türkçe		
1.	demek	8742	bir	5589
2.	bir	4673	bu	2170
3.	bu	3278	olmak	2053
4.	o	3203	etmek	1944
5.	ben	2764	ve	1736
6.	ne	2674	demek	946
7.	olmak	2625	o	856
8.	gelmek	2372	ne	685
9.	gitmek	2372	baş	651
10.	sen	1882	yapmak	650
11.	var	1801	için	641
12.	şey	1343	ben	607

(Aksan, 2000: 21-22)

Tabloda konuşulan ve yazılan Türkçede kullanılan sözcüklerin -sıklık sıraları değişmekle birlikte- büyük oranda aynı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bir dil üzerine yapılacak çalışmalarda o dilin söz varlığı unsurlarını sıklık ve kavram zenginliği boyutlarıyla ele almak dil öğretimi sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bahsedilen gerekçelerle araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığının öğrenci etkinliklerine yansıma düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Ortaokul Türkçe dersi Atatürkçülük temasının söz varlığı unsurları nelerdir?
- 2) Atatürkçülük teması söz varlığı unsurları 8.sınıf öğrencilerinin etkinliklerine ne oranda yansımıştır?
- 3) Ortaokul 8. sınıf Türkçe dersi Atatürkçülük temasında ortak kullanılan kelimeler hangileridir?

Ana dilinin bütün inceliklerine hâkim olmayan bir öğrenci hangi zekâ seviyesinde olursa olsun, derslerde istenilen hedeflere ulaşmada zorluk çekecektir. Bu bakımdan öncelikli hedef öğrencinin ana dili hâkimiyetini ve dili en verimli şekilde kullanmasını sağlamak olmalıdır. Bütün eğitim öğretim sürecinde anlamının dolayısıyla öğrenmenin temelini oluşturan Türkçe dersi bu bakımdan titizlikle ele alınmalıdır. Öğrenciye temel ve en gerekli dil becerilerinin kazandırılması noktasında vazgeçilmez olan amaçlara ulaşmak ancak etkili bir Türkçe öğretimi sayesinde mümkün olacaktır.

Türkçe öğretimi programı öğrencilerin söz varlığını geliştirme konusunda birtakım kazanımlara ulaşmayı kendine amaç edinmiş olsa da bu yolda ne kadar verimli bulunduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir. Bu nedenle Türkçe dersinin ana materyali olan ders kitaplarını söz varlığı unsurları açısından incelemek ve değerlendirmek bir zorunluluktur. Söz varlığı ve kelime sıklığı üzerine yapılan çalışmaların genellikle öğrencinin kelime hazinesi ve öğrenciye yönelik hazırlanan materyallerin temel söz varlığı unsurları yönünden zenginliği üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda ortaokulun farklı kademelerinde öğrenciye sunulan yazılı materyallerdeki söz varlığının çeşitli değişkenler açısından incelendiği bu çalışmanın da yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, belge/doküman incelemesi yoluyla toplanan verilerin içerik analizine dayanmaktadır. Doküman inceleme yaklaşımı nitel araştırma kapsamında değerlendirilir. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman inceleme tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

Bu araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında kullanılan 5. sınıf Cem Yayınları, 6. sınıf Öğün Yayınları, 7. sınıf Meram Yayınları, 8. sınıf Evren Yayınları tarafından yayımlanan ders kitapları ve 8. sınıf Evren Yayınlarının çalışma kitabı Atatürkçülük temasının etkinlikleri söz varlığı doküman inceleme yoluyla belirlenmiştir.

Veri Kaynağı

Araştırma verileri, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Gümüşhane ili Şiran ilçesindeki bir ortaokulda kullanılan 5. sınıflar için Cem Yayınları, 6. sınıflar için Öğün Yayınları, 7. sınıflar için Meram Yayınları, 8. sınıflar için Evren Yayınları tarafından yayımlanan ders kitapları ve 8. sınıf Evren Yayınlarının çalışma kitabındaki Atatürkçülük teması etkinliklerinden elde edilmiştir. Öğrenci etkinliklerindeki söz varlığının incelenmesi sürecinde, ulaşılma durumundan dolayı belirlenen ortaokulda öğrenim gören sekiz (8) 8. sınıf öğrencisinin etkinlikleri ile çalışma sınırlandırılmıştır.

Öğrenci etkinliklerindeki söz varlığı tespit edilirken Türkçe dersine giren Türkçe öğretmeni ve diğer araştırmacılar ile birlikte farklı bir Türkçe öğretmeni de oluşturulan listeleri gözden geçirmiştir. Etkinliklerde geçen söz varlığı unsurları için araştırmacıların hazırlamış olduğu sözcük listeleri, diğer incelemeçi öğretmen tarafından tekrar kontrol edilmiş sözcük, sözcük grupları, ikileme, atasözü vb. unsurlar açısından farklılıklar ortaya konulmuştur. Bu şekilde sekiz öğrencinin etkinliklerinde geçen söz varlığı unsurları tespit edilmiştir.

Atatürkçülük temasındaki 16 okuma ve dinleme metni ve 8. sınıf çalışma kitabı Atatürkçülük teması etkinlikleri incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılan veriler “Cibakaya Dizin Programı 2.0” kullanılarak 2015-2016 eğitim öğretim yılında kullanılan 5. sınıf Cem Yayınları, 6. sınıf Öğün Yayınları, 7. sınıf Meram Yayınları, 8. sınıf Evren Yayınları tarafından yayımlanan ders kitapları Atatürkçülük teması metinleri ve 8. sınıf Evren Yayınlarının çalışma kitabı Atatürkçülük temasının etkinlikleri sıklık dizinlerinin çıkarılmasıyla elde edilmiştir. Program her bir kelimeyi metin içerisinde kaç defa kullanıldığını belirterek alfabetik olarak sıralamaktadır. Çalışma sırasında her bir sınıf için Microsoft Office Word dosyaları altında toplanan metinlerde geçen özel isim, deyim, atasözü ve birleşik sözcükler işaretlenerek tek bir kelime gibi birleştirilmiş, dizin programınca işlenerek listelendikten sonra tekrar ayrıştırılmış ve ayrı ayrı listelenmiştir.

Veri kaynağına ait söz varlığının belirlenmesi ve bu söz varlığı unsurlarının incelenmesinde aşağıdaki aşamalar izlenmiştir:

- 1) Metinler 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için ayrı ayrı Microsoft Office Word dosyaları altında toplanmıştır. 8. sınıf çalışma kitabı Atatürkçülük temasındaki etkinliklerin söz varlığı da ayrı ayrı Microsoft Office Word dosyaları altında toplanmıştır.
- 2) Çalışmada kullanılan Cibakaya Dizin Programı 2.0 her sözcüğü ayrı ayrı listelediğinden metinlerdeki birleşik sözcükler, özel isimler, deyimler, ikilemeler ve atasözlerinin boşlukları kaldırılmış, program tarafından tek bir sözcük gibi algılanmaları sağlanarak bütünlükleri korunmuştur.
- 3) Metinlerde yer alan arasına sözcük girmiş söz varlığı unsurlarının bütünlüğünü sağlamak amacıyla kelimelerin yerleri değiştirilmiş, bütün olan sözler bitleştirilmiştir.
- 4) Deyimler, ikilemeler, atasözleri, özel isimler ve birleşik sözcükler bitişik şekilde dizine aktarıldıktan sonra yazımları düzeltilmiştir.
- 5) Yabancı isimlerin Türkçe telaffuzları metinde verilmiş ve ekteki sıklık dizininde de parantez içinde verilmiştir.

- 6) Tam anlamıyla yeni bir kavram ortaya çıkaran diğer yapım ekleriyle oluşturulmuş sözcük gövdeleri dizinde yer almıştır.
- 7) Metinlerde yer alan özel isimler korunmuş, şahıs adları ile beraber metinde unvan adları kullanılmışsa dizinde de unvan adları korunmuş, birlikte kabul edilmiştir.
- 8) Bu unsurlar gözetilerek düzenlenen ham metinlerin 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için ayrı ayrı sıklık dizinleri oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Elde edilen bulgular farklı sınıflara ait kitaplar arasında karşılaştırma imkânı sağlamak amacıyla tablolar hâlinde verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe dersi Atatürkçülük teması metinleri ve 8. sınıf öğrenci çalışma kitabı Atatürkçülük teması etkinliklerinin incelenmesi sonucu elde edilen veriler sunulmuş ve bulgular çeşitli değişkenler etrafında karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Verilere temel oluşturan Atatürkçülük teması metinlerinin türleri sınıf düzeylerine uygun olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Atatürkçülük teması metinleri ve türleri

5. Sınıf	Atatürk'ün Parkına Gezi	Öyküleyici metin
	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Şiir
	Nasıl Okurdu?	Bilgilendirici metin
	Türk Tiyatrosu ve Atatürk	Öyküleyici metin
6. Sınıf	Millî Tarih	Makale
	Mustafa Kemal Atatürk	Biyografi
	Atatürk'ten Anılar	Anı
	Atatürk'ün Kültür ve Sanat Anlayışı	Makale
7. Sınıf	Atatürk, Kültür ve Dil	Makale
	Akılcıydı, Bilime İnanırdı	Deneme
	Türk Hanımlarıyla Birlikte Sahneye	Anı
	Millî Ahlak	Mektup
8. Sınıf	Atatürkçü Düşünce	Makale
	Türkiye'nin Önemi	Deneme
	Dersimiz Atatürk	Deneme
	Yürüyelim Arkadaşlar	Anı

Metin türleri içerisinde 4 makale, 3 deneme, 3 anı, 2 öykü, 1 şiir, 1 biyografi ve 1 bilgilendirici metin yer almıştır.

Atatürkçülük Teması Toplam ve Farklı Söz Varlığının Karşılaştırılması**Tablo 2.** Temalardaki Toplam Söz Varlığı ve Farklı Söz Varlığı Sayıları

Sınıf	Tema	Toplam Söz Varlığı	Farklı Söz Varlığı	Farklı Söz Varlığının Toplam Söz Varlığına Oranı
5.sınıf	Atatürkçülük	1115	612	% 54
6.sınıf		2645	1092	% 41
7.sınıf		2370	1015	% 42
8.sınıf		3028	1154	% 38

Tablo 2’de Atatürkçülük teması söz varlığı karşılaştırmalı olarak incelendiğinde 5. sınıf Atatürkçülük temasında 612’si farklı olmak üzere toplam 1115, 6. sınıf Atatürkçülük temasında 1092’si farklı olmak üzere toplam 2645, 7. sınıf Atatürkçülük temasında 1015’i farklı olmak üzere toplam 2370, 8. sınıf Atatürkçülük temasında 1154’ü farklı olmak üzere toplam 3028 söz varlığı unsuru bulunduğu görülmektedir.

Temalardaki toplam söz varlığı unsuru sayılarına bakıldığında sınıf seviyeleri ve toplam söz sayılarındaki değişimde bir paralellik olmadığı gözlemlenmektedir. Temalar farklı söz varlığı sayısı açısından karşılaştırıldığında ise sınıf seviyesine paralel olarak 5, 6 ve 8. sınıflarda kademeli bir artışın yaşandığı ancak 7. sınıf kitabında beklenenin aksi yönde bir değişim gözlenmektedir.

Öğrencilerin 8. Sınıf Çalışma Kitabındaki Etkinliklerdeki Söz Varlığının Dağılımı**Tablo 3.** 8. Öğrencilerinin çalışma kitabındaki etkinliklerdeki söz varlığının dağılımı

Öğrenci Sırası	Sınıf	Tema	Toplam Söz Varlığı	Farklı Söz Varlığı	Farklı Söz Varlığının Toplam Söz Varlığına Oranı
Öğrenci 1	8	Atatürkçülük	285	221	% 77
Öğrenci 2			313	198	% 63
Öğrenci 3			364	248	% 68
Öğrenci 4			147	121	%82
Öğrenci 5			329	266	% 80
Öğrenci 6			233	193	% 82
Öğrenci 7			348	275	% 79
Öğrenci 8			257	181	% 70

Tablo 3’te 8. sınıf öğrencilerinin farklı söz varlığının toplam söz varlıkları içindeki oranlara bakıldığında %63 ile %82 arasında değişmektedir. Oranlar arasındaki fark % 19’luk gibi bir fark görünmektedir. Bu durum öğrenciler arasında söz varlıklarını kazanma açısından yakın olduklarını göstermektedir.

Ayrıca öğrencilerin farklı söz varlığının toplam söz varlığına oranlarının % 50 ellinin üstünde olması temaya yönelik etkinliklerin öğrencilere mevcut söz varlığının yarısını kazandırmada başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

8. Sınıf Atatürkçülük Temasının Toplam Söz Varlığının Öğrenci Etkinlikleri Toplam Söz Varlığına Yansıması

Tablo 4. 8. sınıf Atatürkçülük temasının toplam söz varlığının 8. sınıf öğrencilerinin toplam söz varlığına yansıması

Öğrenciler	Sınıf	Çalışma Kitabı Etkinlikleri Toplam Söz Varlığı	Atatürkçülük Teması Toplam Söz Varlığı	Atatürkçülük Teması Toplam Söz Varlığının Öğrenci Etkinliklerine Yansıma Oranı
Öğrenci 1	8	285	3028	% 09
Öğrenci 2		313	3028	% 10
Öğrenci 3		364	3028	% 12
Öğrenci 4		147	3028	%04
Öğrenci 5		329	3028	% 10
Öğrenci 6		233	3028	% 07
Öğrenci 7		348	3028	% 11
Öğrenci 8		257	3028	% 08

Tablo 4'te 8. sınıf öğrencilerinin (8 kişi) Atatürkçülük teması çalışma kitabındaki etkinliklerindeki toplam söz varlığının ders kitabındaki Atatürkçülük temasının toplam söz varlığına oranlarına bakıldığında %12 ve altında olduğu görülmektedir. Bu çok düşük bir orandır.

Ders Kitaplarındaki Metinlerde En Sık Kullanılan 100 Kelime ile Öğrenci Etkinliklerindeki Örtüşen Kelimeler

Tablo 5. En sık kullanılan 100 kelime ile öğrenci etkinliklerindeki örtüşen kelimeler

Ders Kitaplarında En Sık Tekrar Eden 100 Kelime		Çalışma Kitabındaki En Sık Kullanılan 100 Kelime	
ve	344	bir	66
bir	261	ve	62
bu	208	Atatürk	38
Atatürk	124	bu	35
da (de)	122	çok	33
için	80	sen	32
ol-	79	için	29
büyük	74	var	25
millet	65	öğretmen	23
en	60	ol-	22
Türk milleti	51	daha	21
çok	50	verdiği	20
kültür	50	o	20
olan	48	ben	17
her	45	ama	17
o	45	zamanı	16
ile	42	yan	16
söz	41	de (da)	16
tarih	40	biz	16
dil	38	önem	15
öğretmen	38	millet	14
ülke	37	en	14

yol	37	de-	14
de-	36	her	13
kendi	36	Türk Cumhuriyeti	12
daha	35	çevirge	12
gibi	35	bana	12
dünya	33	düşün-	12
insan	33	yerine	11
yap-	32	model	11
ne	31	cumhuriyet	11
zaman	30	Bizim	11
bütün	29	onun	10
ki	29	onu	10
konu	29	ne	10
önemli	28	ki	10
devlet	27	gün	10
iste-	27	büyük	10
kitap	26	Türkiye	9
medeniyet	26	sınıf	9
sonra	26	sen	9
Türkiye	26	arkadaşım	9
bilim	24	yap-	9
biz	24	getir-	9
var	24	Türk istiklali	8
biri	23	Türk dili	8
çünkü	23	mı (i-u-ü)	8
Mustafa Kemal	23	Kurtuluş Savaşı	8
olduğu	23	kitap	8
özellik	23	iyi	8
Türk	23	insan	8
yeni	23	hediye et-	8
bizim	22	yılı	7
eğitim	22	Türkiye Cumhuriyeti	7
gün	22	Türk milleti	7
iç	22	söz	7
olarak	22	senin	7
üzeri	22	sana	7
yıl	22	özel	7
hayat	21	önce	7
olma	21	kolay	7
yüksek	21	gençliğe	7
aynı	20	geçen	7
çalışma	20	bilgisayar	7
iş	20	teşekkür et-	7
ver-	20	sev-	7
düşünce	19	kur-	7
kadar	19	zaten	6
neden	19	yeni	6
ben	18	yazıcı	6
şey	18	Türk kahramanlığı	6
üzen	18	tamam	6
amaç	17	selamlaşp	6
birbiri	17	laiklik	6

Cumhuriyet	17	kadar	6
değil	17	güzel	6
güzel	17	dizüstü bilgisayar	6
karşı	17	değiştirip	6
ancak	16	değer	6
Atatürkçülük	16	bağlanmak	6
birlik	16	az	6
değer	16	al-	6
gerçek	16	ya	5
güç	16	verici	5
okuma	16	vazife	5
onlar	16	takım	5
önem	16	sevdiği	5
zafer	16	selam	5
zengin	16	saye	5
ahlak	15	saat	5
düşün-	15	olay	5
el (organ)	15	nasıl	5
milli	15	muhafaza	5
önce	15	ilelebet	5
pek	15	iki	5
sanat	15	iç	5
söyle-	15	gibi	5

Tablo 5'te 5, 6, 7 ve 8.sınıf ders kitabı Atatürkçülük temasında ve 8.sınıf çalışma kitabı etkinliklerinde en sık tekrar eden 100 kelime verilmiştir. 100 kelimedenden sadece 40 tanesi tekrar eden ortak kelimelerdir. Bu 40 ortak kelime şunlardır: *Zaman, yıl, yeni, yap-, ve, var, Türkiye, Türk milleti, söz, önem, önce, öğretmen, ol-, o, ne, millet, ki, kadar, insan, için, iç, her, güzel, gün, gibi, en (derecelendirme), düşün-, de-, değer, da (de), daha, çok, Cumhuriyet, büyük, bu, bizim, biz, bir, ben, Atatürk'tür.*

Bu veriden hareketle öğrenciler 5. sınıftan itibaren 8. sınıfa gelene kadar söz varlığına bu kelimelerden sadece %40'ını katabilmişlerdir. Öğrencilerin en sık tekrar eden bu kelimeleri etkinliklerde daha sık görmeleri ve kullanabilecekleri etkinliklerin kendilerine sunulması gerekmektedir. Bu yüzden çalışma kitaplarında % 40'ını kullanabildikleri düşünülebilir.

Sonuç

Ortaokul Türk ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarını ve öğrenci etkinliklerine yansıma düzeyini belirlemeyi amaçlayan araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Atatürkçülük teması farklı söz varlığı açısından değerlendirildiğinde, sınıf seviyesine göre dengeli biçimde 5, 6 ve 8. sınıflarda kademeli bir artışın yaşandığı ancak 7. sınıf kitabında beklenenin aksi yönde bir değişim olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile, Atatürkçülük temasında öğrenci seviyesine uygunluğun yeterince dikkate alınmadığı, öğrenciye gerekli söz ve kavram çeşitliliği sunulmadığı görülmüştür. Öğrencilerin çalışma kitaplarındaki Atatürkçülük teması söz varlıklarını kazanma oranları ve etkinliklere yansıması birbirine yakındır. Doğru (2008)'nin araştırmasındaki "ders kitabı yazarlarının ve yayınevlerinin nicelik ve nitelik açısından herhangi bir kelime kazandırma kriteri ve birliği olmadığı, programı iyice kavramaktan ziyade kendilerine göre yorumladıkları ortaya

çıkılmaktadır. Böylece, ders kitapları öğrencilere standart bir ana dil eğitimi sunamamaktadır.” görüşü araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

8. sınıf öğrencilerinin çalışma kitabındaki etkinliklerin toplam söz varlığının ders kitabındaki metinlerin toplam söz varlığına oranı düşüktür. Bu nedenle öğrenciler söz varlığını oluşturan bazı kelimeleri ya anlık görüyor ya da hiç görememektedir. Bu bulguya dair Baş (2006) çalışmasında, öğrencilerin kelime hazinesiyle kitaplarda geçen kelimeler arasında uyum olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda Baş ve Demirci (2015:23) göre, öğrenciler ders kitabında yer alan metinlerdeki söz varlığını çalışma kitabında ikinci kez görememektedir. Bu durumda öğrenci karşısına çıkan kelimeyi ya hiç görmemekte ya da belirli zamanlarda karşısına çıkmakta kısa süreliğine anlık öğrenmesine neden olmaktadır. Böylece kelimeler unutulabilir ya da atılabilir. Dolayısıyla öğrencinin ders kitabındaki metinler aracılığıyla gördüğü kelimeleri kullanmasına imkân veren etkinlikleri içeren çalışma kitaplarını hazırlanması önemlidir.

Ortaokul ders kitaplarının Atatürkçülük teması metinlerinde en sık görülen 100 kelimeyle çalışma kitaplarındaki etkinliklerde en sık görülen 100 kelimenin sadece 40'ı ortaktır. Atatürkçülük temasının söz varlığı 8. sınıf öğrencilerin etkinliklerine %40'lık bir oranla yansıdığı görülmektedir.

Araştırmada ulaşılan bulgular, ilgili alanyazınındaki çeşitli çalışmalarla benzerlik göstermektedir. İpek Eğilmez (2010) ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımları ile bu öğrencilere okutulmak üzere MEB tarafından hazırlanan ilköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri söz varlığı açısından incelemiştir. Öğrencilerin yazılı anlatımlarında ve ders kitabında ortak kullanılan sözcüklerin, toplam sözcüklerin %37'sini oluşturduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu, ders kitaplarındaki metinlere yönelik etkinliklerin öğrencinin kelime hazinesine katkısının yeterli olmadığını yazılı anlatımlarından hareketle ortaya koymaktadır. Yine aynı bulgular, araştırma bulgularının açıklanmasını kolaylaştırmakta ve koşutluk sergilemektedir. Baş ve Demirci (2015)'ye göre “metinlerde görülen kelimelerin ancak % 8,69'u etkinliklerde karşılımlarına çıkmaktadır” ifadesi ders kitaplarındaki söz varlığının öğrenci çalışma kitabına çok az yansıdığını göstermektedir. Bu bulgu, araştırma sonuçlarını destekler mahiyettedir.

Araştırmada ulaşılan bulgulardan hareketle aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Öğrenci çalışma kitapları metinleri söz varlığını geliştirme açısından desteklemelidir. İç içe geçmiş etkinliklere ve tekrar etkinliklerine önem verilmelidir.

Ortaokul seviyesinde söz varlığına kazandırılacak *Kelime Listesi* zaman kaybetmeksizin hazırlanmalı, çalışma kitapları bu kelimeler öğrencilerin kelime hazinesine kazandıracak şekilde düzenlenmelidir.

Ders kitaplarında en sık kullanılan kelimeler çalışma kitaplarında öğrencinin karşısına daha çok çıkmalıdır.

Ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı unsurları bir hedefe yönelik olmalı ve metinlerin söz varlığı unsurları dengeli biçimde ilerlemelidir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1975. Haziran). Anadili. *Türk Dili Dergisi*. 285, 423-434.
- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Akyol, H. (2007). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baş, B. (2010a). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 137-159.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Baş, B. ve Demirci, S. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerle çalışma kitabındaki etkinliklerin söz varlığı açısından karşılaştırılması. *Anadili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 17-29.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z. ve Celepoğlu, A. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demir, C. (2006). Türkçe / edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Milli Eğitim Dergisi*, 169, 207-225.
- Doğru, A. (2008). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarında deyimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, M. (2004). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Göğüş, B. (1996). Türkiye'de cumhuriyetten beri Türkçe eğitim kitapları - *Türkiye'de ve Almanya'da ilköğretim Ders Kitapları*. Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No: 11, 6-11.
- İpek Eğilmez, N. (2010). *İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarına Aktarımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaplan, M. (1986). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe -Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (1985). *Türkçe eğitimi ve öğretimi kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). *Türkçe dersi (1- 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). *Pisa 2015 ulusal ön raporu*. Ankara: Ölçme Değ. ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Sever, S.(2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekin, H. (1980). *Okullarımızdaki Türkçe öğretimi*, Ankara: Mars Matbaası.
- Tosunoğlu, M. (2000). Kelime servetinin eğitim öğretimdeki yeri ve önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 144.
- TDK, (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öztoğat, E., (1978). Sözlüksel sıklık ve bildirinin algılanışı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Eğitim Bölümü dergisi*, 3, 129-133.
- Vardar, B., (1983, Temmuz-Ağustos). Bildirişimin işlevi, alan kavramı ve terim öğretimi, *Türk Dili Dil Öğretimi (Özel Sayı)*, 379-380.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual. Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.